

<https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-2-27>

УДК 338.5:336.2.027

Боковикова Юлія Володимирівна,

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту “Інститут державного управління”
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
e-mail: julia.bokovykova@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-6622-7409>

Губа Олена Сергіївна,

заступник начальника відділу місцевих соціальних програм
Управління з соціальних питань
Департаменту соціальної політики Харківської міської ради,
вул. Сумська, 64, м. Харків, 61002, Україна
e-mail: lyolya240186@gmail.com <https://orcid.org/0009-0007-2204-2550>

Коротич Олена Борисівна,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту “Інститут державного управління”
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
e-mail: olenakorotych@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-2572-5601>

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Анотація. У статті досліджено актуальні питання забезпечення реалізації соціального захисту населення на рівні територіальної громади. Актуальність дослідження обумовлена збільшенням кількості соціально вразливих категорій населення під час військової агресії російської федерації, необхідністю забезпечення соціальних гарантій, розширенням спектра соціальних послуг, передачею значної кількості повноважень у сфері соціального захисту на місцевий рівень, зменшенням частки державного бюджету на забезпечення соціальних прав громадян.

Авторами здійснено аналіз нормативно-правового забезпечення із застосуванням порівняльно-правового методу, а також практики реалізації соціальної політики на рівні територіальної громади м. Харкова на прикладі системної роботи одного з управлінь міської ради. Досліджено конкретні інституційні, фінансові, організаційні інструменти забезпечення реалізації соціальної політики в громаді.

Як цитувати: Боковикова Ю. В., Губа О. С., Коротич О. Б. Соціальний захист населення України на рівні територіальної громади. *Державне будівництво*. 2025. № 2 (38). С. 428–442. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-2-27>

In cites: Bokovykova, Yu.V., Huba, O.S., Korotych, O.B. (2025). Social protection of the population of Ukraine at the level of the territorial community. *State Formation*, no. 2 (38), 428–442. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-2-27> [in Ukrainian].

© Боковикова Ю. В., Губа О. С., Коротич О. Б., 2025

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

На основі аналізу виконання Програми сприяння безпечній життєдіяльності населення у сфері соціального захисту м. Харкова на 2021-2025 роки розроблено пропозиції щодо розвитку системи соціального захисту населення на рівні Харківської міської громади. Обґрунтовано необхідність запровадження діяльності єдиного кабінету користувачів соціальних послуг, у який буде включено реєстр з усіма отримувачами, архів раніше призначених платежів в електронній формі, статистику досягнутої ефективності та набір інструментів, за якими відстежується задоволеність усіх клієнтів якістю наданих послуг. Визначено необхідність адаптації цифрових інструментів до реальних потреб користувачів (створення електронних сервісів, використання мобільних додатків). На практичному досвіді діяльності доведено необхідність формалізації участі неурядових організацій у реалізації соціальної політики на рівні громади (грантові конкурси, публічні контракти). Обґрунтовано необхідність розробки цільової програми підвищення кваліфікації кадрів системи соціального захисту.

Запропоновано напрями подальших досліджень щодо забезпечення соціального захисту на рівні територіальної громади. Вони полягають у визначенні кроків подолання адміністративних бар'єрів в мережі надавачів соціальних послуг через використання інструментів цифровізації, а також у розробці методики розширеної діагностики соціальних проблем задля визначення їх закономірностей, пошуку ефективних шляхів усунення таких проблем та економії муніципальних коштів.

Ключові слова: соціальний захист населення, інструменти реалізації соціальної політики, програма соціального захисту, соціальні послуги, соціальна підтримка, місцеве самоврядування.

Постановка проблеми. Питання соціального захисту населення для будь-якої країни традиційно є проблемними, оскільки пов'язані із постійним збільшенням кількості осіб, що потребують такого захисту через старіння населення, підвищенням бюджетних витрат на забезпечення соціальних гарантій, необхідністю розширення спеціалізації соціальних послуг з урахуванням трансформації соціальної політики та попиту різних категорій соціально незахищених громадян. Досвід європейських країн свідчить про те, що великою кількістю питань соціального захисту населення опікуються органи влади, які функціонують на рівні територіальної громади. В Україні так само повноваження щодо вирішення питань соціального захисту значною мірою реалізуються органами місцевого самоврядування.

В умовах тривалої збройної агресії російської федерації, внаслідок релокації підприємств або знищення їх виробничих потужностей відбувається істотне скорочення надходжень до місцевих бюджетів, а кількість соціально незахищених громадян навпаки збільшується, тому на рівні територіальної громади вкрай складно покрити всі задекларовані державою соціальні гарантії. Підтвердженням цього є дані про частку соціального захисту і соціального забезпечення у зведеному бюджеті України в останні роки: 2021 рік – 6,7% ВВП, 2022 рік – 8,7%, 2023 рік – 7,5%, 2024 рік – 6,8%, 2025 рік – 5,8% [3].

Тому однією з найбільш значущих з великої кількості взаємопов'язаних проблем забезпечення соціального захисту населення України у теперішніх умовах стає пошук шляхів підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, що реалізують соціальну політику на рівні територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні публікації щодо проблематики соціального захисту (в широкому розумінні цього поняття) переважно зосереджені на питаннях:

- права соціального захисту (досліджується науковцями Болотіною Н. Б. [4], Бориченко К. В., Лагутіною І. В., Чанишевою Г. І. [15]) та його конституційного регулювання в Україні та європейських державах (Кириченко Ю. В. [11]);
- системи соціального захисту населення на сучасному етапі та її трансформації (Борецька Н. П. [5], Гринчишин І. М. [8]);
- стандарти і гарантії соціального забезпечення (Клименко А. Л. [10]);
- специфіки соціальних трансфертів (Булавинець О. В. [6; 7]);
- соціальної безпеки та соціального забезпечення (Сотнікова Ю. В. [21], Коваль О. П. [13], Гнибіденко І. Ф., Колот А. М. та ін. [23]; Іванісов О. В. [9]);
- надання та класифікації соціальних послуг (Бовкун О. [2], Циганенко Г. [4], Шубна О. В. [27])
- підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи (Чернета С. Ю. [26], Марущенко О. В., Макар Л. М. [14]).

Незважаючи на те, що роботи наведених авторів лише частково або опосередковано стосуються діяльності органів місцевого самоврядування щодо здійснення соціального захисту, вони можуть слугувати теоретичним підґрунтям пропонованого дослідження з огляду на те, що стосуються окремих аспектів роботи місцевої влади на рівні територіальної громади.

Для подальшої однозначності розуміння понять вважаємо за необхідне уточнити термінологію. Термін «соціальний захист» є усталеним і начебто загальнозрозумілим, але аналіз та порівняння наявних дефініцій вказує на певні складнощі визначення цього поняття, пов'язані із його багатогранністю. Незважаючи на те, що термін «соціальний захист» з'явився у правових документах різних країн, доцільно розпочати саме з законодавства України.

Передусім звернемось до Конституції України та найбільш релевантних спеціальних законів. У Конституції України зазначено, що громадяни нашої країни «мають право на соціальний захист» [12, ст. 46], до якого входять право на забезпечення їх у разі втрати працездатності чи втрати годувальника, а також у разі безробіття, яке їх спіткало з незалежних від них причин, настання старості та у передбачених законом інших випадках. У цьому непрямому визначенні зазначається, що соціальний захист людини включає в себе відповідне право, але не прописується, що воно є цим правом, а саме такий урізаний підхід, на жаль, зустрічається у низки науковців. На наш погляд, при дослідженні або вивченні соціального захисту у якості права треба не звужувати визначення цього поняття, а використовувати термін «право соціального захисту» як це зазначається у підручниках з права [4; 15]. Наприклад, Н. Болотіна, на яку посилаються багато науковців, зазначає, що досліджуване поняття являє собою зміст соціальної функції держави, тому фактично є системою усіх економічних, юридичних та організаційних заходів, завдяки яким здійснюється забезпечення соціальних прав в державі стосовно людини, громадянина [4, с. 56].

Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [19] визначає соціальний захист як діяльність держави спрямовану на: забезпечення достатнього життєвого рівня, надання допомоги та підтримки вразливим верствам населення. Закон України «Про соціальні послуги» [18] вказує, що соціальний захист реалізується через соціальну підтримку та соціальне обслуговування. Тож соціальний захист – це передусім захист, який надається громадянам, забезпечується державою, органами місцевого самоврядування, комунальними закладами, громадськими та приватними недержавними організаціями, спираючись на встановлені законом економічні, соціальні, юридичні гарантії і права.

Термін “social security” (соціальна безпека), який використовується в нормах міжнародного права (зокрема [28, ст. 11, 19], має ще ширше значення [21], адже охоплює всі аспекти явища, що аналізується. З цим можна погодитись (особливо зважаючи на те, що це не поодинокий підхід, наприклад [23, с. 292; 13, с. 34]). Через поширеність у законодавстві, державних та регіональних соціальних програмах, документації органів публічної влади та організацій, у цій статті ми будемо дотримуватись терміну «соціальний захист».

Незважаючи на те, що в науковій літературі ґрунтовно досліджено теоретичні питання соціального захисту, практичний управлінський аспект реалізації соціальної політики залишається недостатньо розробленим. Тому питання вдосконалення соціального захисту на рівні територіальної громади потребують окремої уваги.

Мета статті представлення досвіду м. Харкова щодо реалізації соціальних програм та визначення перспективних напрямів удосконалення системи та підходів до здійснення соціального захисту населення України у сучасних умовах на рівні територіальної громади.

Методологія і методи дослідження. Теоретико-методологічною основою проведеного дослідження стали сучасні наукові розробки у галузі публічного управління та соціального захисту населення, а також комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. Для визначення змісту поняття “соціальний захист” та його розмежування із спорідненими поняттями був використаний метод термінологічного аналізу. Для поглибленого тлумачення нормативно-правових актів у сфері соціального захисту та виокремлення особливостей реалізації досліджуваної державної функції в контексті децентралізації був використаний герменевтичний метод. Структурно-функціональний метод допоміг дослідити розподіл повноважень щодо реалізації державної соціальної політики органами місцевого самоврядування та визначення сфер відповідальності між окремими підрозділами, що відповідають за підтримку громадян, які потребують на соціальний захист у складних умовах, що переживає Україна. Статистичний метод дозволив визначити конкретний внесок органів місцевого самоврядування в реалізацію соціального захисту населення на рівні громад за допомогою аналізу звітів виконання соціальних програм Харківської міської ради. У статті також використано порівняльно-правовий метод, який став методологічним підґрун-

тям для окреслення нормативних підходів до визначення управлінських аспектів реалізації соціального захисту населення України. Системний підхід було застосовано для комплексного представлення всіх складових Програми та взаємозв'язку між ними в процесі реалізації, а також для представлення комплексу інструментів соціального захисту на прикладі Департаменту соціальної політики Харківської міської ради та досвіду зарубіжних держав.

Виклад основного матеріалу. Збройна агресія російської федерації проти України істотно змінила економічну і, особливо, соціальну ситуацію, посилила тиск на державні інститути, що здійснюють соціальну підтримку населення країни. Кількаразове збільшення чисельності ВПО (внутрішньо переміщених осіб), людей, що мають інвалідність, малозабезпечених сімей, а також громадян, що потрапили у складні життєві обставини, вимагає істотної перебудови системи надання соціальних послуг, особливо на місцевому рівні. У таких умовах найбільш дієвою ланкою втілення соціальної політики в Україні з пристосуванням державних програм до умов сьогодення та створенням власних сервісів стають територіальні громади. У цьому аспекті науковий та практичний інтерес становить досвід міста Харкова, де успішно поєднується стабільність здійснення базових соціальних функцій із впровадженням новітніх підходів до управління соціальними ризиками в умовах війни.

У відповідності із Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” на рівні територіальних громад реалізація державної політики щодо соціального захисту населення здійснюється органами місцевого самоврядування [16, ст. 34], зокрема у місті Харкові цими питаннями опікується департамент соціальної політики, що функціонує у складі Харківської міської ради. Діяльність підрозділів департаменту спрямована на реалізацію соціальної складової Стратегії розвитку міста Харкова до 2030 року.

Основні напрямки цієї Стратегії включають фізичну, цифрову та соціальну доступність, впровадження плану сталої міської мобільності (SUMP – Sustainable Urban Mobility Plan), а також новий Генеральний план Харкова, який передбачає відновлення міста після значних руйнувань та подальшу розбудову до 2031 року. Стратегія має на меті перетворення міста Харків на сучасний, безпечний європейський центр, у якому створені умови для розвитку бізнесу та підприємництва, наявна енергетична безпека, усунені бар'єри, що перешкоджають вільному пересуванню, потраплянню до приміщень, знижують доступність соціального та адміністративного простору.

Діяльність департаменту соціальної політики Харківської міської ради спрямована на вирішення проблем соціального захисту, соціальну підтримку вразливих груп населення, їм широкого спектру соціальних послуг вразливим верствам населення, а також забезпечення сприятливих умов для функціонування закладів соціального спрямування [22]. У складі департаменту функціонують три підрозділи: апарат департаменту, Управління з соціальних питань та Управління соціального моніторингу.

Управління з соціальних питань діє на основі Положення [24], та включає 9 територіальних центрів (Управління соціального захисту населення адмініст-

ративних районів Харківської міської ради), міський центр реабілітації осіб з інвалідністю, комунальний заклад реінтеграції бездомних осіб та соціальний готель. Одним із основних завдань Управління є розробка та реалізація місцевих програм, що стосуються соціального захисту населення.

Забезпечення реалізації державно політики сфері соціального захисту населення на територіальному рівні здійснюється з використанням відповідних місцевих програм. Аналіз виконання Програми сприяння безпечній життєдіяльності населення у сфері соціального захисту м. Харкова на 2021-2025 роки [20] дав змогу визначити актуальні проблеми, розробити пропозиції та окреслити орієнтири щодо розвитку існуючої системи та комплексу заходів із соціального захисту на рівні Харківської територіальної громади.

В означеній програмі [20] за мету було поставлено формування належних умов для повноцінного забезпечення реалізації конституційних прав громадян на соціальний захист та надання адресної підтримки найбільш вразливим верствам населення. Завдання аналізованої програми охоплюють практично всі напрями діяльності Департаменту соціальної політики Харківської міської ради, що стосуються найбільш вразливих категорій населення, передбачають як їх матеріальне забезпечення (адресні грошові виплати) так і надання соціальних послуг.

Знаходження міста Харків у зоні активних бойових дій викликає необхідність врахування цього факта при перерозподілі місцевих ресурсів, що спрямовуються на підтримку функціонування інфраструктури міста та її постійне відновлення. Важливим напрямом реалізації соціальної політики в м. Харків є підтримка ветеранів війни, Захисників і Захисниць України, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни. Вона здійснюється як: одноразова адресна грошова допомога певним категоріям громадян. Наприклад, дітям загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України та дітям загиблих (померлих) під час проведення антитерористичної операції (у 2025 році в розрахунку на одну дитину середній розмір допомоги склав 65,5 тис. грн.).

Розвиток ринку соціальних послуг забезпечувався у м. Харків через конкурс соціальних проєктів під назвою «Єдина соціальна мережа», розроблених громадськими організаціями м. Харкова. Це давало змогу реалізовувати соціальні ініціативи. Але в умовах обмеженого фінансування у 2025 році конкурс не проводився. Сьогодні місцева влада зосереджує зусилля на підтримці організацій-партнерів (їх понад 30), які і дотепер безоплатно надають послуги та допомогу жителям громади. Це дає змогу в умовах суттєвого зменшення бюджету зберігати соціальну взаємодію.

У рамках реалізації соціальної політики на рівні Харківської міської громади значна увага приділяється підвищенню якості соціальних послуг, що надаються. Слід зазначити, що у Харкові якість забезпечується через створення електронних соціальних інформаційних офісів (22). Зростання звернень мешканців територіальної громади (близько 40 тис. за рік) свідчить про підвищений попит на дистанційні послуги. Надання транспортних соціальних послуг, які надаються громадянам, що мають пільги, забезпечується за підтримки громадської організації Центр надання гуманітарної допомоги “Волонтер 68”. Така підтримка від-

бувається внаслідок укладення меморандуму про співпрацю між місцевою владою та громадською організацією в рамках державно-приватного партнерства.

Соціальна підтримка з місцевого бюджету у вигляді одноразової адресної грошової допомоги надається мешканцям міста, що є критично хворими. Але, виходячи зі зменшення фінансових можливостей місцевого бюджету у 2025 році, деякі види допомоги поступово припинено. Пріоритет надано цільовій підтримці осіб, життя і здоров'я яких безпосередньо залежать від регулярного медичного транспортування. Місцеві фінансові ресурси поступово переорієнтуються на надання медичної допомоги, що є вузькоспеціалізованою.

Складовою соціального захисту на рівні громади м. Харкова є додаткові соціальні гарантії (місцеві пільги) (відповідно до закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [19]). Такі пільги встановлюються мешканцям територіальної громади м. Харкова, що найменш соціально захищеними. Такі пільги передбачають компенсацію оплати на житлово-комунальні послуги, проїзд у міському транспорті та послуги зв'язку та інші види підтримки. Кількість отримувачів таких пільг зростає (2023 – 558 тис., 2024 – 580 тис., 2025 – більше 590 тис осіб). Крім того, Департаментом соціальної політики Харківської міської ради здійснюється взаємодія з опікунськими радами адміністрацій районів, якими забезпечується облік повнолітніх недієздатних осіб.

Одним з напрямів реалізації державної соціальної політики є забезпечення населення соціальними послугами. Згідно із Законом України «Про соціальні послуги» [18] на рівні Харківської міської територіальної громади такі послуги надаються через мережу соціальних закладів, що спрямовують свою діяльність на підтримку осіб, які потребують сторонньої допомоги або опинилися у складних умовах через війну. Загальною проблемою залишається укомплектування штатної чисельності працівників та відповідно перевищення нормативного навантаження на одного працюючого соціального працівника.

Разом з тим, практичні інструменти реалізації соціальної політики на рівні територіальної громади міста Харкова потребують подальшого удосконалення. Сьогоднішня модель партнерства «Єдина соціальна мережа» забезпечує оперативну переадресацію клієнтів між міськими структурами та громадськими об'єднаннями з метою пришвидшення отримання необхідних послуг – від первинного консультування до кризового реагування. Наступним етапом має стати впровадження принципу «єдиного вікна» на базі муніципальної електронної платформи, що передбачатиме подання заяв в електронній формі, короткий скринінг для початкової оцінки потреб, автоматизоване спрямування звернення до відповідального підрозділу, онлайн-відстеження статусу розгляду та push-або SMS-повідомлення про проходження етапів опрацювання. Інтеграція з ЦНАП, службою зайнятості та медичними ІТ-системами дозволить скоротити проміжок часу між поданням звернення та отриманням послуги, а також підвищити відкритість управлінських рішень.

Варто зауважити, що з урахуванням досвіду розвинутих європейських сучасні постачальники соціальних послуг поступово трансформують їхній зміст,

зміщуючи акцент із матеріальної допомоги на активізацію отримувачів, їхню реабілітацію та соціальну інтеграцію, що сприяє зменшенню залежності від фінансової підтримки. Поряд з цим, у Харківській територіальній громаді практично реалізовані рекомендації Асоціації міст України щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану [1].

У стратегічній перспективі обґрунтованим є запровадження міського «Соціального кабінету», який інтегруватиме реєстр отримувачів послуг, цифровий архів управлінських практик, кількісні та якісні показники ефективності діяльності соціальних служб, засоби відстеження рівня задоволеності користувачів. Впровадженню високих стандартів якості управління соціальною сферою сприятиме нормативне врегулювання участі неурядових організацій через систему грантових відборів, укладання відкритих (публічних) договорів тощо. Ще одним інструментом, що може бути використаним для визначення рівня соціальних потреб певної групи чи громади, є соціальна діагностика. Така діагностика може бути застосована для розробки головних напрямів діяльності місцевої влади як інструмент кейс-менеджменту.

Важливим напрямом вдосконалення процесів реалізації державної соціальної політики на рівні міста є впровадження сучасних цифрових технологій, адаптація наявних та спеціально створених інструментів до актуальних потреб споживачів соціальних послуг. Реальним практичним втіленням цього підходу є розроблення та впровадження електронних сервісів, які спрощують доступ громадян до інформації про чинні соціальні програми. Такі платформи дають змогу не лише швидко отримувати оновлені дані, а й оформлювати звернення в дистанційному форматі, додавати необхідні документи в електронному вигляді та без зволікань одержувати повідомлення про їх прийняття [25; 27, с. 213].

Однією з ключових переваг цифрових технологій є можливість відстеження стану розгляду поданих заяв у режимі реального часу. Це сприяє підвищенню відкритості роботи державних органів, зміцнює довіру громадян і зменшує відчуття невизначеності під час отримання соціальної підтримки. Використання сучасних цифрових інструментів покращує комунікацію між органами влади та населенням, забезпечуючи більшу результативність, прозорість і доступність системи соціального захисту незалежно від часу доби. Цифровий аспект отримання доступу до соціальних послуг забезпечується використанням мобільних додатків, які б містили опції щодо різного роду соціальних сповіщень.

Реалізація соціальної політики у територіальних громадах безпосередньо залежить від професійної кваліфікації фахівців (за даними Міністерства соціальної політики України, тільки у сфері соціальних та реабілітаційних послуг працює близько 80 тис. фахівців по всій країні). Вони забезпечують соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб, працюють з людьми з інвалідністю, літніми, родинами з дітьми та реалізують державні програми соціального захисту на місцях. Для забезпечення рівня необхідної кваліфікації слід удосконалювати всю систему професійного навчання, завдання якої спрямовані на систематичне оновлення знань та отримання практичних навичок [26, с. 72]. Таке навчання в

сучасних умовах може здійснюватись в онлайн форматі через інститути, що навчають державних службовців на замовлення профільного міністерства (свого часу при міністерстві існував інститут підвищення кваліфікації кадрів системи соціального захисту).

Сучасним результативним напрямом, що використовується з метою підвищення професійного рівня працівників, є організація спеціалізованих тренінгів, тематичних семінарів, а також курсів підвищення кваліфікації. Тематика занять за таких форм навчання має охоплювати вивчення інноваційних інструментів соціальної роботи, новацій у законодавстві, актуальний досвід громад та етичні стандарти професійної діяльності (конфіденційність, повага до гідності, врахування індивідуальних потреб). На рівні територіальних громад ці стандарти можуть бути закріплені в етичному кодексі працівника, що є надавачем соціальних послуг, та щорічним мікро-тестуванням персоналу.

Ілюстрацією результативної трансформації соціальної сфери на засадах цифровізації може слугувати практика Сполучених Штатів Америки. Зокрема, цифровий сервіс My Social Security забезпечує громадянам доступ до індивідуалізованих відомостей щодо системи соціального забезпечення, надає можливість моніторингу етапів розгляду звернень, отримання регулярних виплат, а також коригування персональних даних у дистанційному форматі. Інтуїтивність інтерфейсу та функціональна простота платформи є особливо значущими для осіб старшого віку, які потребують доступної й зручної взаємодії з інституціями соціального забезпечення.

Іншим показовим прикладом виступає мобільний застосунок Be My Eyes, що формує комунікативну мережу між людьми з порушеннями зору та волонтерами, котрі надають допомогу в повсякденних ситуаціях за допомогою відеозв'язку. Така модель цифрової солідарності істотно розширює можливості доступу до інформаційних ресурсів і підтримки для осіб з інвалідністю, сприяючи їхній соціальній інтеграції.

Варто також відзначити платформу CaringBridge, яка дозволяє створювати персоналізовані вебсторінки з метою координації підтримки близьких у кризових життєвих обставинах (зокрема під час захворювання), забезпечуючи оперативний обмін повідомленнями та підтримання соціальних зв'язків із родичами й друзями.

З огляду на зазначений досвід, для міста Харків доцільним є впровадження муніципального «соціального кабінету», що передбачатиме використання push- та SMS-інформування щодо статусу заяв і нових програм підтримки, функціонування локальної гарячої лінії та чат-бота з інтегрованою єдиною базою адресної допомоги, синхронізованою з міським реєстром звернень.

Як один із найбільш інституційно розвинених урбаністичних центрів із потужною мережею соціальної інфраструктури, Харків потенційно спроможний виконати роль пілотної територіальної громади з апробації та масштабування зазначених ініціатив. Наявний комплекс комунальних установ і партнерських зв'язків сьогодні сформував базові умови доступності соціальної підтримки.

Подальша модернізація на рівні територіальної громади потребує: уніфікації стандартів якості соціальних послуг; адаптації управлінських і сервісних процедур до сучасних цифрових реалій; реалізації цільових програм професійного розвитку кадрів системи соціального захисту; інституціоналізації сталої співпраці з неурядовим сектором.

Залучення громадських організацій сприяє впровадженню більш партисипативної та демократичної моделі формування й реалізації соціальної політики. Такі інституції, володіючи практичним досвідом взаємодії з уразливими групами населення, здатні здійснювати точнішу діагностику їхніх актуальних потреб та пропонувати релевантні інструменти розв'язання соціальних проблем. Окрім того, партнерство з неурядовими структурами розширює ресурсну базу й інноваційний потенціал соціальних ініціатив, що істотно підвищує їхню ефективність і сталість [26, с. 223].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень.

Удосконалення системи соціального захисту населення на рівні територіальної громади потребує комплексного підходу, який інтегрує оновлення нормативно-правового забезпечення, подальше впровадження інноваційних технологій, підвищення фахової компетентності спеціалістів, розвиток співпраці з громадськими організаціями з орієнтацією на реальні потреби громадян.

Подальші дослідження щодо забезпечення соціального захисту на рівні територіальної громади мають зосередитися на наступному. По-перше, пошук шляхів забезпечення соціального захисту населення як системної діяльності, у якій подолання адміністративних бар'єрів в мережі надавачів соціальних послуг виступає важливим завданням цифровізації, що має усунути обмеження у наданні соціальних послуг. По-друге, необхідною є розробка методики розширеної діагностики соціальних проблем з метою визначення їх закономірностей, пошуку ефективних шляхів усунення таких проблем та економії муніципальних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація міст України. Рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. URL: <https://auc.org.ua/novyna/rekomendaciyi-gromadam-shchodo-organizaciyi-nadannya-socialnyh-poslug-v-umovah-voyennogo>
2. Бовкун О. Теоретико-концептуальні засади класифікації публічних послуг в умовах сервісно-орієнтованого розвитку держави. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-57>
3. Богдан Т. Видатки бюджету: основні тренди та невирішені проблеми. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/720460_vidatki_byudzhetu_osnovni_trendi.html
4. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 615 с.
5. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми : монографія. Донецьк : Янтра, 2001. 351 с.
6. Булавинець О. В. Гносеологічні аспекти пізнання соціальних трансфертів *Бізнесінформ*. 2025. № 1. С. 6–12. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-6-12>
7. Булавинець О. В. Трансформація соціальних трансфертів в умовах сучасних викликів. *Світ фінансів*. 2025. № 1(82). 94–103. <https://doi.org/10.35774/sf2025.01.094>

8. Гринчишин І. М. Інституційні засади трансформації системи соціального захисту. URL: jnas.nbuiv.gov.ua/j-pdf/sepspu_2017_6_25.pdf
9. Іванісов О. В. Соціальний захист як інструмент забезпечення соціальної безпеки населення України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2019-2-1>
10. Клименко А. Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародноправовий і вітчизняний контекст : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 176 с.
11. Кириченко Ю. В. Право громадян на соціальний захист в Україні та європейських державах: порівняльно-правові аспекти конституційного регулювання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія : ПРАВО. 2025. Вип. 90. Ч. 1. С. 274–278. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.1.35>
12. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (редакція від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Коваль О. П. Соціальна безпека: сутність та вимір : наук. доп. Київ : НІСД, 2016. 34 с.
14. Марущенко О. В., Макар Л. М. Організація надання фахівцями соціальної роботи послуги консультування сім'ям з дітьми. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Суми, 04 черв. 2024 р. Суми, 2024. С. 120–123. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15600>
15. Право соціального захисту : навч. посіб. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти галузі знань / Г. І. Чанишева, І. В. Лагутіна, К. В. Бориченко [та ін.] ; за заг. ред. Г. І. Чанишевої ; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2024. 202 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1467445/mod_resource/content/1.pdf
16. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21. 05.1997 № 280/97–ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
17. Положення про Управління з соціальних питань Департаменту соціальної політики Харківської міської ради. Затверджене рішенням 1 сесії Харківської міської ради 8 скликання від 09.12.2020 № 7/20 в редакції рішення 38 сесії Харківської міської ради 8 скликання від 30.04.2025 № 804/25 URL: <https://soczahist.kh.ua/основні-напрямки-діяльності/управління-з-соціальних-питань-депар/положення-про-управління-з-соціальни/>
18. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019, № 2671–VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
19. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. Редакція від 26.06.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
20. Програма сприяння безпечній життєдіяльності у сфері соціального захисту населення міста Харкова на 2021-2025 роки. Затверджена Рішенням Харківської міської ради від 20.07.2020 URL: <https://reestr.kharkiv.rocks/688074>
21. Сотнікова Ю. В. Ланцюг: соціальна безпека – соціальний захист – соціальне забезпечення. Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку в умовах цифровізації економіки. *Збірник матеріалів II Міжнародна науково-практична конференція (29 – 30 березня 2018 р.)*. Харків. 2018. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18950/1.pdf>
22. Соціальний захист Харків. Офіційний сайт Департаменту соціальної політики Харківської міської ради. URL: <https://soczahist.kh.ua/>
23. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін. ; за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. Київ : КНЕУ, 2006. 292 с.
24. Структура Департаменту соціальної політики Харківської міської ради. URL: <https://soczahist.kh.ua/про-департамент/структура/>

25. Циганенко Г. Розвиток системи надання послуг органами виконавчої влади у контексті реформи державного управління. *Національні інтереси України*. 2024. № 2(2). [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-2\(2\)-431-441](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-2(2)-431-441)

26. Чернета С. Ю. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до надання соціальних послуг : монографія. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. 365 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23034>

27. Шубна О. В. та ін. Новітні методи удосконалення системи надання соціальних послуг в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 3(61). С. 213–221. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-3\(61\)-213-221](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-3(61)-213-221)

28. Declaration on Social Progress and Development adopted 11 December 1969 by General Assembly resolution 2542 (XXIV) URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-social-progress-and-development>

Конфлікт інтересів.

Автори заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2025 р.

Стаття рекомендована до друку 28.11.2025 р.

Опубліковано 30.12.2025 р.

Bokovykova Yu. V.,

Ph.D. in Public Administration, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Public Administration and Public Service,

Education and Research Institute of Public Administration

of V. N. Karazin Kharkiv National University,

4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine

e-mail: julia.bokovykova@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-6622-7409>

Huba O. S.,

Deputy Head of the Local Social Programmes Division of the Social Affairs Office

of the Social Policy Department of the Kharkiv City Council,

64 Sumaska Street, Kharkiv, 61002, Ukraine

e-mail: lyolya240186@gmail.com <https://orcid.org/0009-0007-2204-2550>

Korotych O. B.,

Dr.Sc. in Public Administration, Professor, Professor at the Department of Public Administration

and Public Service, Education and Research Institute of Public Administration of V. N. Karazin

Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine

e-mail: olenakorotych@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-2572-5601>

SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION OF UKRAINE AT THE LEVEL OF THE TERRITORIAL COMMUNITY

Annotation. The article examines current issues relating to ensuring social protection for the population at the level of the territorial community. The relevance of the study stems from the increase in socially disadvantaged population groups during the military aggression of the Russian Federation, the need to provide social guarantees, the expansion of the range of social services, the transfer of a significant number of powers in the field of social protection to the local level, and the reduction in the share of the state budget allocated to guaranteeing the social rights of citizens.

The author has conducted an analysis of the regulatory and legal framework using comparative legal methods and the practice of implementing social policy at the level of the territorial community, using the example of the executive bodies of the Kharkiv City Council. Specific institutional, financial and organisational instruments for implementing social policy in the community have been examined.

Based on an analysis of the implementation of the 2021–2025 Programme for supporting safe living conditions in the field of social protection in Kharkiv, the article proposes directions for developing the social protection system at the municipal level. The study substantiates the introduction of a unified digital platform for social service users that integrates a beneficiary register, a digital case archive, performance statistics, and tools for monitoring service users' satisfaction. The need to adapt digital tools to the actual needs of users (creation of electronic services, use of mobile applications) has been identified. Practical experience has shown that the participation of non-governmental organisations in the implementation of social policy at the municipal level (grant competitions and public contracts) needs to be formalised. The need to develop a targeted programme for the further training of social protection system staff has been established.

Directions for further research on ensuring social protection at the territorial community level have been proposed. These **involve** identifying measures to overcome administrative barriers in the network of social service providers through the use of digitalisation tools and developing methodology for the advanced assessment of social problems in order to identify their patterns, to search for effective ways to eliminate such problems and to save municipal resources.

Keywords: *social protection of the population, instruments for implementing social policy, social protection programme, social services, social support, local self-government.*

REFERENCES

1. Association of Cities of Ukraine. Recommendations for organizing the provision of social services under martial law. URL: <https://auc.org.ua/novyna/rekomendaciyi-gromadam-shchodo-organizaciyi-nadannya-socialnyh-poslug-v-umovah-voyennogo> [in Ukrainian].
2. Bovkun, O. (2022). Theoretical and conceptual foundations of the classification of public services in the context of service-oriented development of the state. *Economics and Society, is. 37*. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-57> [in Ukrainian].
3. Bohdan, T. Budget expenditures: main trends and unresolved problems URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/720460_vidatki_byudzhetu_osnovni_trendi.html [in Ukrainian].
4. Bolotina, N.B. (2005). Social protection law of Ukraine: study guide. Kyiv: Znannia. 615 p. [in Ukrainian].
5. Boretska, N.P. (2001). Social protection of the population at the present stage: state and problems: monograph. Donetsk: Yantra, 351 p. [in Ukrainian].
6. Bulavynets, O.V. 2025. Gnoseological aspects of cognition of social transfers. *Business Inform, no. 1, 6–12*. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-6-12> [in Ukrainian].
7. Bulavynets, O.V. (2025). Transformation of social transfers in the context of modern challenges. *The World of Finance, no. 1(82), 94–103*. <https://doi.org/10.35774/sf2025.01.094> [in Ukrainian].
8. Hrynychyshyn, I.M. (2025). Institutional foundations of the social protection system transformation. URL: jnas.nbu.gov.ua/j-pdf/sepspu_2017_6_25.pdf [in Ukrainian].
9. Ivanisov, O.V. (2024). Social protection as a tool for ensuring social security of the population of Ukraine. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology, vol. 9, no. 1*. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2019-2-1> [in Ukrainian].
10. Klymenko, A.L. (2019). Standards and guarantees of social security: international legal and domestic context: monograph. Kharkiv: Yurait, 176 p. [in Ukrainian].

11. Kyrychenko, Yu.V. (2025). The right of citizens to social protection in Ukraine and European states: comparative legal aspects of constitutional regulation. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series LAW, is. 90, part 1*, 274–278. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.1.35> [in Ukrainian].
12. Constitution of Ukraine: Law of 28.06.1996 No. 254k/96-VR. (1996). Edition of 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
13. Koval, O.P. (2016). Social security: essence and dimension: sci. report. Kyiv: NISD, 34 p. [in Ukrainian].
14. Marushchenko, O.V., Makar, L.M. (2024). Organization of counseling services by social work specialists for families with children. Social support of family and child in the socio-cultural space of the community. *Materials of the V All-Ukrainian sci.-pract. conf., Sumy, 04 June, 120–123*. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15600> [in Ukrainian].
15. Social protection law: study guide for students of the first (Bachelor's) level of higher education (2024) / H.I. Chanysheva, I.V. Lahutina, K.V. Borychenko [et al.]; under the general ed. of H.I. Chanysheva; NU "Odesa Law Academy". Odesa: Feniks, 202 p. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1467445/mod_resource/content/1.pdf [in Ukrainian].
16. On Local Self-Government in Ukraine: Law of Ukraine dated 21.05.1997 No. 280/97–VR. (1997). Verkhovna Rada of Ukraine, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
17. Regulations on the Social Issues Management of the Social Policy Department of the Kharkiv City Council. (2025). Approved by the decision of the 1st session of the Kharkiv City Council of the 8th convocation dated 09.12.2020 No. 7/20 as amended by the decision of the 38th session of the Kharkiv City Council of the 8th convocation dated 30.04.2025 No. 804/25 URL: <https://soczahist.kh.ua/основні-напрямки-діяльності/управління-з-соціальних-питань-депар/положення-про-управління-з-соціальни/> [in Ukrainian].
18. On Social Services: Law of Ukraine dated 17.01.2019 No. 2671–VIII. (2019). Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].
19. On State Social Standards and State Social Guarantees. Law of Ukraine dated 05.10.2000 No. 2017-III. Edition of 26.06.2024. (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> [in Ukrainian].
20. Program for promoting safe living in the field of social protection of the population of the city of Kharkiv for 2021–2025. (2020). Approved by the Decision of the Kharkiv City Council dated 20.07.2020. URL: <https://reestr.kharkiv.rocks/688074> [in Ukrainian].
21. Sotnikova, Yu.V. (2018). Chain: social security – social protection – social provision. Strategic priorities of socio-economic development in the conditions of digitalization of the economy: Collection of materials of the II International scientific-practical conference (29–30 March 2018). Kharkiv. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18950/1.pdf> [in Ukrainian].
22. Social Protection Kharkiv. Official website of the Social Policy Department of the Kharkiv City Council. URL: <https://soczahist.kh.ua/> [in Ukrainian].
23. Social security: theory and Ukrainian practice: monograph (2006). I.F. Hnybidenko, A.M. Kolot, O.F. Novikova et al.; Ed. by I.F. Hnybidenko, A.M. Kolot, V.V. Rohovyi (Eds.), Kyiv: KNEU, 292 p. [in Ukrainian].
24. Structure of the Social Policy Department of the Kharkiv City Council. URL: <https://soczahist.kh.ua/про-департамент/структура/> [in Ukrainian].
25. Tsyhanenko, H. (2024). Development of the system of services provision by executive authorities in the context of public administration reform. *National Interests of Ukraine, no. 2(2)*. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-2\(2\)-431-441](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-2(2)-431-441) [in Ukrainian].

26. Cherneta, S.Yu. (2022). Theoretical and methodical principles of training future social work specialists for the provision of social services: monograph. Lutsk: FOP Mazhula Yu.M., 365 p. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23034> [in Ukrainian].

27. Shubna, O.V. et al. (2020). Latest methods for improving the system of providing social services in Ukraine. *Economic Herald of Donbas*, no. 3(61), 213–221. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-3\(61\)-213-221](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-3(61)-213-221) [in Ukrainian].

28. Declaration on Social Progress and Development adopted 11 December 1969 by General Assembly resolution 2542 (XXIV). (1969). URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-social-progress-and-development>

Conflict of interest.

The authors declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

The article was received by the editors 28.10.2025.

The article is recommended for printing 25.11.2025.

Published 30.12.2025.